

Franko, I. Ia. (1985). Ziv'iale lystia: Lirychna drama / Peredm. D. Pavlychka. Kyiv: Dnipro. (in Ukrainian)

Franko, I. (2004). Ziv'iale lystia. Lirychna drama / Per. polsk. movoiu K. F. Anhel'skoi; Per. ros. movoiu A. A. Akhmatovoi; Uporiad. i vstup. stattia M. M. Ihnytskoho. Lviv: Kameniar. (in Ukrainian)

Zenovii Terlak

THE SECRACY OF FRANKO'S TEXTS

In this article author made a comparative analysis on the material of one poetic line of the lifetime editions of Ivan Franko's collection "Ziviale lystia" (1893, 1896, 1911) and it's later reprints (1920, 1922, 1952, 1976, 1985, 2004). The case is considered as an arbitrary interference into the syntactic structure of one poetic line – the transformation of the attributive phrase into an opposed (I love those flushed face and sparkled eyes of krasitka – I love that flushed face and sparkled eyes-krasitka) destroys and distorts the original content of the author's thoughts laid down in it. It was found out that Ivan Franko recorded the lexeme krasitka "from the mouth of the people" and suggested E. Zhelehivsky to include it in his "Malorussian-German dictionary". The need to return in modern reprints of the poetry collection "Fallen Leaves" to the authentic Franko's text was expressed.

Статтю отримано 17.08.2016

УДК 81'38

Світлана Биби́к

«ПІСНІ ТІ СТАЛИ КРАСОЮ ЄДИНОЮ / БІДНОГО МОГО ТЯЖКОГО ЖИТТЯ» (ЛІНГВОСТИЛІСТИКА ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ ІВАНА ФРАНКА)

У статті проаналізовано поетичні тексти Івана Франка, які були покладені на музику українських композиторів. Відзначено лінгвостилістичні особливості романсової творчості та поезій суспільно-політичного змісту. Диференційовано реєстри народнопісенності, ліризму та публіцистизму щодо ключових словесних образів.

Ключові слова: пісенна поезія, лінгвостилістика, поетика, ключовий словесний образ, стилістичний реєстр, епітет, метафора, слово-символ.

The article analyzes the poetic texts of Ivan Franko, which was set to music by Ukrainian composers. The stylistic features of the romance art and poetry of social and political content have been noted. The song, folk registers, lyrical and publicistic registers of key verbal images were differentiated.

Keywords: song poetry, stylistic, poetics, key verbal stylistic register, epithet, metaphor, verbal symbol.

Відомі понад два десятки поетичних текстів Івана Франка, які увійшли в наше українське ество завдяки й мелодіям, що огорнули ліричні та щемливі, натхненно-патріотичні, піднесені пісенні рядки.

Про Франкову залюбленість у народнопісенні мотиви, його органічне сприймання єдності слова й музики, що сягає корінням дитинства, написано чимало. Сам він писав:

Тямлю як нині: малим ще хлопчиною
В мамині пісні заслухувавсь я...

Згодом таке зацікавлення переростатиме в потребу спілкуватися за допомогою співу, прислухатися і записувати нове й нове, ділитися своїми знаннями, збирати й осмислювати фольклорні тексти, мотиви...

Ліризм і сумовитий щем перелилися з народної пісні у відомі рядки класичних творів, серед яких «Ой ти дівчино, з горіха зерня», «Зелений явір», «Місяцю-князю», «Чого являєшся мені у сні?», «Розвійтеся з вітром, листочки зів'ялі», «Як почуєш вночі край свого вікна», «Коли часом в важкій задумі» та ін., покладених на музику Анатолія Кос-Анатольського, Миколи Лисенка, Ярослава Степового, Іларіона Лебедева, Дмитра Січинського, Віктора Камінського, Мирослава Скорика...

Народним духом просякнутий інтимізований пісенний портрет коханої (*Чом твоє серденько – колюче терня?; Чом твої устенька – тиха молитва..?; Ох, тії очі темніші ночі, / Хто в них задивиться, й сонця не хоче!; Не бачу рожі, не бачу рожі, / Лиш її личка гожі*) [Франко 1976, 2: 140, 141; Франко 1976, 1:

50]). Привертає увагу пейзажна епітетика, гра кольоративів *зелений, червоний, золотий, срібний, чорний, тьмянний* у межах строф і цілих текстів: *Зелений явір, зелений явір, Ще зеленіша іва; Червона рожка, червона рожка / Над усі квіти гожа; Місяцю-князю! / Нічкою темною / Тихо пливеш ти / Стежков тямною* [Франко 1976, 1: 50; Франко 1976, 2: 140]. Народнописенну основу мають і сталі асоціативно-образні зіставлення *дівчини, її очей* – із зорею / зорями, *місяця* – із ясноликим чарівником: *Ой ти, дівчино, ясна зоре!; Та над всі зорі внизу і вгорі – / Її чорнії очі; Місяцю-князю, / Ти, чарівниченьку! / Смуток на твоєму / Ясному личеньку* [Франко 1976, 1: 50; Франко 1976, 2: 141]. Прикметні народнописенні звертання до коханої: *Не дивися в той бік, моя пташко!; Се не та сирота, що без мами блука, / Не голодний жебрак, моя зірко; Чи, може, ти, моя голубко, / Моє кохання чарівне, / далеко дець з німим докором / в тій хвилі згадуєш мене?* [Франко 1976, 2: 151].

Елементи пісенної поетики тісно перемежовані з книжно-літературними засобами увиразнення лірично-романтичної тональності авторського тексту. Поетові-пісняреві вдалося тонко нюансувати мотиви збентеження, ніжних переживань, передати урочисту схвилюваність закоханого ліричного героя. Через це в покладених на музику романсових поезіях увиразнені функції ключових слів-образів на позначення чуттєвості, сентиментальності й сповідальності – *серце* (*Серце бентежить, як буря люта?* [Франко 1976, 2: 141]; *Та її голос – тишичний колос, / Аж за серце хапає; Незгоєні рани, невтишені жалі, / Завмерлеє в серці кохання* [Франко 1976, 2: 140]), *душа* (*Тебе видаючи, любити мушу, / Тебе кохаючи, загублю душу* [Франко 1976, 2: 141]), *смуток, горе, розпука, тоска* (*Смуток на твоєму / Ясному личеньку* [Франко 1976, 2: 141]; *Ніжно хлюпочеться / Воздушне море, / Так в нім і хочеться / Змить з серця горе* [Франко 1976, 1: 50]; *Жебрак одинокий, назустріч недолі / Піду я сумними стежками; Се розпука моя, невтишима тоска, / Се любов моя плаче так гірко* [Франко 1976, 2: 137]). Показова для Франка-лірика метафора смутку й зажури від нерозділеного кохання – *зів'яле листя* (*Розвійтеся з вітром, листочки зів'ялі, / Розвійтеся, як тихе зітхання!* [Франко 1976, 2: 137]). Поетизми *молитва, рай,*

райський – це також асоціати невпевненості в обопільності почуттів, оманливої надії на відвертість: *Чом твої устонька – тиха молитва, / А твоє слово остре, як бритва?; Знать, ти шукаєш / Зілля цілющого, / Зілля, що лиш цвіте / З-за райських меж...* [Франко 1976, 1: 50; Франко 1976, 2: 141; Франко 1976, 4: 336].

Прикметно, що поетизми *море* (зокрема й у складі сталих означень), *океан* засоційовані з широтою й глибиною душевних, сердечних переживань (*ніжно хлюпочеться*). Їм же контекстуально протиставлене *горе* як синонім розпачу, осмислення особистої невдачі: *Ніжно хлюпочеться / Воздушне море, / Так в нім і хочеться / Змиць з серця горе* («Місяцюкнязю»), *Широке море, велике море, / Що й кінця не видати, / Та в моїм серці ще більше горе: / Я навек її втратив* («Зелений явір»); *І не здиблемось ніколи / Як дві краплі в океані // Як в дорозі здиблю горе, / Що тобі несе удар, / Сам його до себе справлю, / І прийму його тягар* («Як на вулиці зустрінеш»).

Варто відзначити, що пристрасність й чуттєвість ліричного героя відображають різноманітні контрастиви на позначення живого й неживого, піднесеного й зниженого, як-от: *Ти мої радощі, ти моє горе!; В зів'ялих листочках хто може вгадати / Красу всю зеленого гаю? / Хто визнає, який я чуття скарб багатий / В ті вбогії вірші вкладаю?* [Франко 1976, 1: 50; Франко 1976, 2: 137].

Саме ці мовно-художні акценти у вираженні конкретно-чуттєвих переживань ліричного героя є тими ланцюжками, що з'єднують народнопісенне й інтимно-ліричне у покладених на музику Франкових текстах. Романси на слова Івана Яковича – це продовження української традиції солоспівів на вірші поетів-романтиків В. Забіли, М. Петренка, Т. Шевченка, С. Руданського, Л. Глібова, Ю. Федьковича, С. Воробкевича та ін. І, як засвідчує час, поезія Івана Франка залишається джерелом творчого натхнення як для майстрів класичного, так і естрадного виконання. Приклад – сценічне життя поезії «Чого являєшся мені у сні?», спершу в 1930-х роках покладеної на музику Костянтина Данькевича, Федора Надененка, Бориса Лятошинського, згодом – Мирослава Скорика (друга половина 1950-х рр.). А нині – це естрадний

хіт (можливо, ремейк), створений Олександром Яшиним (музика) та Віталієм Козловським (виконання) з паралельними назвами «Чого являєшся мені у сні?», або «Знаєш» (2009 р.). Семантико-синтаксичним концентром мотиву нероздільного кохання є повтор риторичних питань «Чого являєшся мені у сні?» (у класичному варіанті) та ще «Чого уста твої німі?» (у сучасній інтерпретації). Вони ініціюють зворушливий монолог закоханого, переживання якого конкретизує лексика та фразеологія на позначення стану розпачу, фізичного й душевного болю – *докір, страждання, ридання, біль, жаль, надірвати серце; мучитися, тужити (Який докір, яке страждання, / Яке несповнене бажання; В житті ти мною згордувала, / Моє ти серце надірвала; В житті мені весь вік тужити – / Не жити* [цит. за.: Франко 1976, 2: 147] та ін.).

Привертають увагу зворушливе замилювання коханою, втілене в інтимізованих порівняннях народнопісенного реєстру: *Чудові очі ті ясні, / Сумні, / Немов криниці дно студене; уста ..., мов зарево червоне.*

Мотиви *сну й тьми* (п'ятми) – це метафоричні означення мрії та муки: *Який докір, яке страждання, / Яке несповнене бажання/ Наних, мов зарево червоне, / Займається і знов у тоне / У тьмі?* І все-таки у чуттєвому серці ліричного героя живе пісня, яку Франко підносить як символ надії, любові, життя: *Чого являєшся мені / У сні? / В житті ти мною згордувала, / Моє ти серце надірвала, / Із нього визвала одні / Оті ридання голосні – / Пісні; Свій біль, свій жаль, свої пісні / У серці здавлюю на дні.* Сама ж любов і її переживання вербалізовані в ціннісно маркованих метафоричних образах *перлів, золотого дива: Так най те серце, що в турботі, / Неначе перла у болоті, / Марніє, в'яне, засиха...; І того дива золотого / Зазнає, щастя молодого, / Бажаного, страшного того / Гріха!*

Асоціатом любові в інших романсових творах на слова Івана Франка є слово *щастя* ‘радість спілкування з ким-небудь близьким, коханим’. Воно увійшло в поетовому мовомисленні в метафоричні образи *голубочка, карбу: А як щастя раптом схоче / В мою хату загостить, / Я його до тебе справлю, / Най голубочком летить* («Як на вулиці зустрінеш»); *Може, в тім зневаженім / Твого щастя карб, / Може, в тім погордженім / Є любові скарб* («Не минай з погордою»).

З повного Франкового солоспіву «Чого являєшся мені у сні?» (44 рядки) в сучасному ремейку залишилися 14 рядків для основного тексту (куплети) та 3 рядки як основа для приспіву: *Хоч знаєш, знаєш, добре знаєш, / Як я люблю тебе без тями, / Як мучусь довгими ночами.* Рефрен дієслів *знаєш* (16 повторів) і *люблю* (4 рази) у сучасній інтерпретації відомого романсу посилює трагізм усвідомленого відчуття нерозділеного кохання й увиразнює мотив докору коханий. Слухацька аудиторія позитивно сприймає сучасну пісню, про що свідчать принаймні такі коментарі: *Милота!; Класно! Вірш Франка в такому вигляді цікавіший; Слова офігенні!; SUPER!; Слова Івана Франка зазвучали по-сучасному!*

Різне музичне прочитання твору «Чого являєшся мені у сні?» сприяє розширенню художньо-змістової інтерпретації мотивів, закладених у стилістиці поезії. І воно засвідчує, що взаємодія слова і музики – річ складна. Вона виявляє насамперед індивідуальне прочитання твору композитором [Ніколаєва].

Така сама доля – зміна тексту (з 32 рядків для пісенного твору використано 16), зміна смислових акцентів – спіткала й поезію «Човен» (1880 р.) [Франко 1976, 2: 65], покладену на музику українським музичним інді-гуртом «Один в каное» (презентація відбулася цьогогоріч). *Човен* – слово-символ одинака, людини в бурі життєвих перепетій. За епітетикою життя-хвили – *радісні, гуркітливі: І повзе ліниво човен, і гуркоче, і бурчить:/ «Відки взявся я – не знаю; чим прийдеться закінчить./ Хвиля весело плюскоче та леститься до човна,/ Ніжна, мов дитина, шепче і розпитує вона.* Життя-діяльність, рух у Франковій інтерпретації репрезентовано з наголосом на стилістичних функціях дієслівного ряду – *скали грозять, надяють-просять; хвиля носить; нині жити, завтра гнити.* Рефрен – риторичні питання з акцентом на напрямках руху – «куди», «звідки», «за чим»: *Хто ти, човне? Що шукаєш?/ Відки і куди пливеш?/ І за чим туди шукаєш? Що пробує? Чого ще ждеши?* Своєрідна відповідь на них – в абстрактній *ціль*, яка в кожного, звичайно, своя (*Може, іменно тобі ся вдасть до цілі доплисти?*). А втім, за Франковим узагальненням, усе підпорядковано життєвому природному циклу: *Кажуть, що природа-мати нас держить, як їй там тре, / А в кінці мене цілого знов для себе відбере.* Останні рядки – це своєрідна сентенція, у якій, крім усіх інших,

вагомим є епітет *цілий*. Людина, що переживає життєві бурі, виживає у перепетях подій, стає сильнішою. *Ціла людина* – це семантично містке словосполучення на позначення ‘справжньої, цілісної, не ушкодженої та не зіпсованої особистості’.

В усіх романсових поезіях Івана Франка спостерігаємо два способи вираження «я» ліричного героя. Воно або приховане у внутрішній формі стилізованих монологів-сповідей, монологів-роздумів, де основний смисловий акцент переноситься на особові форми дієслів-присудків на зразок: *Озвуся, вигляну – даремно, / не чуть нікого, не видасть, / лиш щось у серці стрепенеться, / когось-то хочеться згадать* («Коли часом в важкій задумі...»), на маркери часу (*Коли часом в важкій задумі / моя поникне голова, / легенький стук в вікно чи в двері / потоки мрій перерива* («Коли часом в важкій задумі»), або вербалізоване у відповідному займеннику: *А як щастя раптом схоче / В мою хату загостить, / Я його до тебе справлю, / Най голубочком летить* («Як на вулиці зустрінеш»); *Я не надіюсь нічого / І нічого не бажаю – / Що ж, коли живу і мучусь, / Не вмараю!* («Я не надіюсь нічого...»).

Відомо, що крім лірично-романсових пісень, на вірші Івана Франка створено хоріві, маршеві піднесено-публіцистичні твори суспільної ваги: «Гімн» («Вічний революціонер») на музику М. Лисенка (1905 р.), «Гімн свободи» («Обриваються звільна всі пута») на музику Г. Вірьовки (1941 р.), В. Лютого (2013 р.), «Не пора, не пора» на музику Д. Січинського (у кінці XIX ст. написаний, але не був оприлюднений, а з 30-х рр. XX ст. – заборонений).

У творах такого реєстру, створюваних у часи політичної активності спільноти, зростання революційних настроїв, військових загроз (початок XX ст., Друга світова війна, розпочата на території України 1941 р., під час Революції гідності 2013 – 2014 рр.) актуалізована насамперед суспільно-оцінна лексика й заклична риторика (*Попливемо до країни святої, / Де братерство, і згода, й любов* [Франко 1976, 4: 335]; *Сила родиться й завзяття / Не ридать, а добувати, / Хоч синам, як не собі, / Крашу долю в боротьбі* [Франко

1976, 2: 22]; *Не пора, не пора, не пора / Москалеві й ляхові служити!* / *Довершилась України кривда стара, / Нам пора для України жити* [Франко 5]; *Але власний наш розум посяде, / Сильна воля і спільний наш труд* [Франко 1976, 3: 336] тощо). Прикметний батальний лексикон (*бій, тортури, війська муштровані, гармати лаитовані*). Крім того, тексти насичені політичними метафорами – *вічний революціонер – дух, що тіло рве до бою; голос духа чути скрізь; розвидняючийся день; ясний сон; країна свята; рідна хата; зла руїна* та ін.

Отже, лінгвостилістичний аналіз поезій Івана Франка, покладених на музику, виявляє в його ідіостилі взаємодію двох важливих для національної культури останнього сторіччя шарів – народнопісенного й публіцистичного. Такий симбіоз відбиває органічність мовно-естетичних потреб спільноти в оцінці й вербально-музичному вираженні душевних переживань – інтимних та суспільних.

Ніколаєва Л. Образно-змістовна многогранність поезії Івана Франка як основа різних музичних інтерпретацій одного тексту [Електронний ресурс] / Л. Ніколаєва. – Режим доступу до статті :

http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Ukrmuz/2010_36/020.pdf

Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. / І. Франко. – К. : Наук. думка, 1976. – Т. 1. – С. 22, 29, 50, 65.

Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. / І. Франко. – К. : Наук. думка, 1976. – Т. 2. – С.117-178.

Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. / І. Франко. – К. : Наук. думка, 1976. – Т. 3. – С. 9, 335-336.

Франко І. Не пора, не пора, не пора [Електронний ресурс] / І. Франко. – Редим доступу до тексту :

http://ukrlit.org/franko_ivan_yakovych/ne_pora_ne_pora_ne_pora

REFERENCES

Nikolaieva, L. (2012) *Obrazno-zmistovna mnogogrannist' poezii Ivana Franka jak osnova riznih muzichnih interpretacij odnogo tekstu*, available at: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Ukrmuz/2010_36/020.pdf, (Accessed 24 October 2016).

Franko, I. (1976). *Zibrannja tvoriv u 50-ti t.* (T. 1, pp. 22, 29, 50, 65). Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian)

Franko, I. (1976). Zibrannja tvoriv u 50-ti t. (T. 2, pp. 117-178). Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian)

Franko, I. (1976). Zibrannja tvoriv u 50-ti t. (T. 3, pp. 9, 335-336). Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian)

The official site UKRLIT. ORG “Franko, I. (1880) Ne pora, ne pora, ne pora”, available at: http://ukrlit.org/franko_ivan_yakovych/ne_pora_ne_pora_ne_pora, (Accessed 24 October 2016).

Svitlana Bybyk

«THOSE SONGS BECAME THE ORNAMENT OF MY POOR HARD LIFE» (STYLISTIC ANALYSIS OF IVAN FRANKO SONG POETRY)

The article analyzes the poetic texts of Ivan Franko, which were set to music by Ukrainian composers. The stylistic features of the romance art and poetry of social and political content have been noted. The song, folk registers, lyrical and publicistic registers of key verbal images have been differentiated.

The article analyzes several types of song lyrics. Among them, there is a song lyric poetry, imbued with national spirit, song images, symbols, saturated with epithets to describe colors, emotions, features of the landscape that is in harmony with the mood of lyrical hero. Indicative for Franco, as the-lyric poet, metaphor of sorrow and sadness because of unrequited love, association of love with the paradise, feelings with the sea.

It is noted, that from the time when it was set to music, Franko's romance poetry had a few transformation according to the musical accompaniment of the texts. Among those it was analyzed the stylistic interpretation of the poetry «Why do you appear to me in my dream?» In the lyrical hero's sensual heart *the song* lives, which Franco portrayed as a symbol of hope, love and life. It is noted the role of refrains which help to convey the state of despair, physical and mental pain in the lyrical hero's monologue. The refrain of the verbs “*know*” (16 repetitions) and “*love*” (4 times) in a modern interpretation of the famous romance reinforces the tragedy of conscious feeling of unrequited love and makes more pronounced the motive of reproach to the beloved. Audience of listeners positively perceives the modern song.

The article also analyzes the stylistic of Ivan Franko's social and political poetry, which created choral and marching music. In particular, poetry «Hymn» («Spirit of Revolt») to music by M. Lysenko (1905), «Hymn to Freedom» («One by one all the shackles we're shedding») to

music by G. Viriovky (1941), V. Liutogo (2013), «Not the time, not the time» to music by D. Sichinskiy. It is noted the role of social and political lexicon, invitingly rhetoric in the writings of such register.

Linguistic and stylistic analysis of Ivan Franko's poems, which were set to music, found in his idiostyle the interaction of two layers important for national culture of the last century: they are folk-song and publicist.

Статтю отримано 05.09.2016

УДК 811.161.2' 38

Лариса Кравець

**«ВСЕ, ЩО ДАЛО МЕНІ ЖИТТЯ,
В КРАСУ ПЕРЕТОПЛЯВ Я»
(МЕТАФОРИ ІВАНА ФРАНКА
Й ПОЕТИЧНА ТРАДИЦІЯ)**

Метафори І. Франка розглянуто в контексті поетичної традиції. Визначено походження метафор, особливості авторського вживання у текстах І. Франка та подальше функціонування в українській поетичній мові. Диференційовано фольклорні й літературні метафори. Встановлено, що поетична мова І. Франка містить елементи ускладненої поезики.

***Ключові слова:** метафора, поетична традиція, поетична мова, образний засіб, концепт.*

The article describes Franko's metaphors in the context of poetic tradition. The origin of metaphors, especially the use of the author in the text and in the subsequent operation of Ukrainian poetic language is defined. Folklore and literary metaphors are differentiated. It was found that Franko's poetic language contains elements of complicated poetics.

***Keywords:** metaphor, poetic tradition, poetic language, figurative means, concept.*

Метафора експонує в мовній формі результати образного пізнання дійсності, дає змогу змінювати сприйняття світу та конструювати нову реальність відповідно до вимог часу. Як лінгвоментальне явище метафора виявляє динаміку художньої свідомості певної епохи, поетичного мислення, літературної мови. «Крім того, що мистецтво пізнає світ, – вважає У. Еко, – воно